

Внесок вчителів та учнів у розвиток історико–краєзнавчих досліджень в Україні у 20–30–х роках ХХ ст.

Аналізуються головні напрямки, форми і методи історико–краєзнавчої діяльності у шкільній та позашкільній роботі 1920–1930–х років.

Ключові слова: історичне краєзнавство, краєзнавчий рух, національно–культурне відродження, шкільні краєзнавчі гуртки, регіональні дослідження.

В умовах розбудови незалежної Української держави і пов'язаних з нею процесів пробудження національної свідомості та духовного відродження українського народу значно зростає інтерес до вітчизняної історії. Один з пріоритетних напрямків історичних досліджень на сучасному етапі полягає у вивченні минувшини окремих регіонів, міст і сіл України. Дослідження та широка пропаганда історії «малої Батьківщини» справедливо розглядається як могутній засіб виховання патріотичних почуттів молоді, як немируще джерело національної гідності й самоствердження [1,8;2,12]. Водночас провідні вітчизняні та зарубіжні вчені стверджують, що «саме нові історичні факти, встановлені у локальних дослідженнях, дають основний вихідний матеріал для історичного синтезу» [3,149].

В Україні історичне краєзнавство має багаті традиції. Зусиллями багатьох поколінь дореволюційних дослідників було закладено надійні підвалини для систематичних і широкомасштабних історико–краєзнавчих досліджень майбутніх років, що дозволило піднести краєзнавчий рух у 20–х роках ХХ ст. на якісно новий рівень. Якраз тоді створюється розгалужена мережа державних і громадських історико–краєзнавчих об'єднань. Разом з професійними вченими з дореволюційним «стажем» в історико–краєзнавчий пошук включилися представники нової генерації дослідників, численні аматори старовини. Сучасник зазначав: «У краєзнавстві беруть участь усі: і робітник з фабрики, і селянин з села. Краєзнавство повинно перетворитися на щось більш широке, ніж наукове дослідження» [4,101].

Ще за доби національно–визвольних змагань і громадянської війни практично повсюдно почали виникати музеї, наукові товариства і гуртки. Загалом у 20–х роках в Україні діяло близько 10 тисяч різноманітних краєзнавчих осередків, які називали «органами самопізнання країни» та навіть «академіями наук на місцях» [5,21;6,41]. Між іншим, це переконливо спростовувало поширену серед частини фахівців думку про те, що історична наука, мовляв, може успішно розвиватися тільки у рафінованому академічному середовищі.

Багато у чому новостворені осередки продовжували кращі традиції історико–краєзнавчих установ і об'єднань дореволюційного часу. Провідну роль у їхній діяльності звичайно відігравали досвідчені спеціалісти старого вишколу, які охоче передавали свої знання, а часом і власні колекції та бібліотеки науковій молоді.

Впродовж першого післяреволюційного десятиріччя на хвилі національно–культурного відродження краєзнавці, як правило, знаходили спільну мову з місцевими органами влади. І хоча коштів на потреби освіти, науки та культури хронічно бракувало, держава усе ж таки надавала матеріальну підтримку краєзнавчим осередкам, які наполегливо вивчали історію рідного краю, дбали про пам'ятки старовини і мистецтва [7, ч. I, 65, ч. II, 8–11; 8, 11].

Ситуація принципово змінилася на гірше на початку 30–х років. Масові репресії, до яких вдався у боротьбі з будь–якими проявами опозиції тоталітарний режим, своїм вістрям були спрямовані проти національної інтелігенції, діячів освіти, науки та культури. Це знекровило краєзнавчі осередки і значною мірою спричинило занепад краєзнавчого руху загалом. З іншого боку, надання марксистській методології історичного дослідження нормативного статусу призвело до відчутного викривлення історичної ретроспективи і неподільного панування догматичних схем. Відтак, краєзнавчі студії були витіснені на узбіччя історіографічного процесу, а доробок місцевих дослідників на довгі десятиріччя був вилучений з наукового обігу.

Не залишилися осторонь краєзнавчого руху 20–30 років і середні спеціальні навчальні заклади та загальноосвітні школи України. Запровадження краєзнавства як окремої дисципліни в навчальні плани призвело до розгортання клубно–гурткової роботи.

Так, учні Остерського педтехнікуму – члени районного краєзнавчого товариства – створили гуртки при хатах–читальнях деяких сіл повіту (наприклад, у с. Юськівка – Гребля), а випускники організували краєзнавчі об'єднання при школах за місцем роботи у м. Рихлах на Глухівщині – Г.М. Христович, у м. Літках на Київщині – Ф.І. Калиниченко, у ст. Слов'янський на Кубані – Л.Г. Добровольський). Ці гуртки створювалися на підставі статуту Остерського краєзнавчого товариства і підтримували з ним тісні зв'язки [9, арк. 3–6].

Заснований у 1920 році краєзнавчий гурток в Старобільській окрузі Донецької губернії займався «вивченням округи в природничо–історичному, суспільно–економічному та культурно–історичному відношеннях та збиранням документів, що характеризують ці відносини» [10, арк. 1–2].

Як видно з матеріалів звіту Уманських інституцій краєзнавства за 1923 р. «збирання матеріалів відбувається учнями всіх шкіл повіту, насамперед–І–ї трудової школи м. Умані. Юні краєзнавці займаються обслідуванням Уманщини з боків: історико–топографічного, історичного розвитку живини і рослин, зміни доісторичних культур, історичного минулого краю, етнографії, антропології, фольклору, мистецтва. Крім того, активно працює археологічний гурток при агротехнікумі» [11, арк. 3–4].

В Коростенській окрузі на Житомирщині у цей час працювало 3 краєзнавчих гуртки загальною кількістю 22 особи, які займалися, насамперед, «охороною позамузейних наукових цінностей та дослідно–краєзнавчою працею в галузі природи, етнографії, історії і побуту» [12, арк. 1–2].

Активну краєзнавчу роботу розпочав з 1923 року Лубенський педтехнікум. Тут було запроваджено обов'язковий курс краєзнавства як навчальна дисципліна, розрахована на кілька років за такими напрямками:

- 1) природничі особливості Лубенщини;
- 2) населення–етнографічний склад, культура, побут, мова;
- 3) природні багатства;
- 4) господарча діяльність;
- 5) найцікавіші культурно–господарчі явища. До того ж, діяв факультативний гурток краєзнавства [13,49].

У другій половині 20-х років форми і методи краєзнавчої роботи дещо змінюються. Так, зі звіту Конотопського педтехнікуму за 1926 рік дізнаємося, що «включення краєзнавства, як окремої дисципліни навчального плану призвело до майже цілковитого занепаду краєзнавчої роботи в технікумі в межах клубно–гурткових. Натомість, значного розвитку досяг краєзнавчий ухил в окремих дисциплінах, як, наприклад, економгеографія, семінар соц. виху, біологія та ін.» Це значною мірою й зумовило перехід студентського краєзнавчого гуртка, який невдовзі відновив свою діяльність, до вивчення в першу чергу природних умов та соціально–економічного розвитку рідного краю [14,арк.3]. Аналогічні завдання вирішував і краєзнавчий гурток Кременчуцького педтехнікуму під керівництвом викладача П.П. Молокова–Журського, що розпочав роботу у 1928 році [15,27].

Відповідні зміни торкнулися і краєзнавчих об'єднань, досить розгалужена мережа яких продовжувала діяти у той час у загальноосвітніх школах [16,16–19]. Як свідчить звіт Глухівської окружної інспекції народної освіти, у березні 1927 року на терені округи працювали 5 шкільних краєзнавчих гуртків (при Воронізькій та Семенівській 7–річних школах, при Воздвиженській профшколі сільського господарства – 2 гуртки на чолі з вчителем Федоренком та гурток при Червонохутірській сільськогосподарській профшколі на чолі з агрономом Короткевичем). Втім, головна увага у роботі цих гуртків також приділялася вивченню природних ресурсів [17,72;18,арк.44]. Ці ж завдання вважалися першочерговими і в роботі краєзнавчих гуртків Старобільської округи Луганської області, що діяли при місцевому педтехнікумі та кількох семирічних школах і займалися, насамперед, «вивченням фольклору та свого району і села з боку природних умов» [19,арк.1].

Ніжинський окружний відділ народної освіти хоча й передбачав розгортання краєзнавчої роботи у 1925–1928 роках [20,арк.191], спрямував діяльність краєзнавчих гуртків лише на вивчення природи та національного і соціального складу населення краю [21,арк.6–18], а Народницька райінспектура народної освіти Коростенської округи на Житомирщині у 1929 році поставила перед краєзнавцями завдання скласти опис Народницького району, щоб видати його у вигляді брошури, як допоміжний матеріал по краєзнавству у школі. З цією метою кожному вчителю було доручено скласти опис свого села.[22,арк.1–2].

Незважаючи на те, що деякі гуртки проводили більш широкі краєзнавчі дослідження (наприклад, краєзнавчі гуртки Воронізької 7–річної школи Глухівської округи та Галицької трудової школи №1 Лосинівського району) [23,арк.1–4], історичний аспект цієї галузі науки досить часто залишався поза увагою вчителів. Почасти це пояснюється тією обставиною, що натовді предмет краєзнавства ще не був достатньо чітко визначений у

науково–педагогічній літературі. Цю думку підтверджує, зокрема, план навчально–виховної роботи Остерської 7–річної школи на 1929–1930 навчальний рік у галузі краєзнавства, який передбачав вивчення географії, клімату й місцевої промисловості [24,110].

Певні труднощі у розвитку історико–краєзнавчих досліджень виникли і у зв'язку з відсутністю належного керівництва роботою ряду краєзнавчих гуртків. Про це свідчить, зокрема, відповідь Прилуцької 7–річної школи на запит Всеукраїнської Академії наук, з якої видно, що зібрані прилуцькими аматорами історико–етнографічні матеріали не впорядковані і не систематизовані внаслідок нестачі кваліфікованих спеціалістів–краєзнавців [25,арк.1].

Набагато краще справи полягали у тих краєзнавчих об'єднаннях, які зуміли налагодити творчі контакти з Етнографічною комісією ВУАН, члени якої надавали великого значення залученню школярів до краєзнавчо–етнографічної роботи. Збереглося кілька анкет–програм, підготовлених членами Комісії спеціально для школярів. У 1930 році вийшов другий випуск «Бюлетеня Етнографічної комісії ВУАН», присвячений виключно питанням шкільного краєзнавства. У ньому подано методику вивчення учнями історії свого села, району тощо [26,47].

При підтримці Етнографічної комісії, яка дбала про те, щоб у навчальних закладах проводився «краєзнавчий практикум», активно проводилася краєзнавча робота у Мринському і Остерському педтехнікумах та багатьох школах Чернігівщини [27,арк.1–11;28,арк.1–111;29,арк.1–150;30,арк.1–271;31,арк.1–97;32,арк.1–47;33,арк.1–82; 34,10], а Хорольський гурток краєзнавства на Полтавщині, що налічував 48 членів під керівництвом І.Х. Гриненка, хоча й налагодив плідну співпрацю з Центральним Бюро Краєзнавства в Ленінграді, з Українською Академією Наук, Українським геологічним комітетом та іншими установами[35,26;36,78], все ж таки в дусі вимог того часу, починаючи з 1929 року своїм головним завданням вважав «всебічну допомогу радянському будівництву шляхом виявлення та наукової обробки даних, що стосуються продукційних сил Хорольського району в широкому розумінні цього поняття»[37,арк.1–2].

Досить активно у цей час працювали 6 краєзнавчих гуртків у Шепетівській окрузі на Хмельниччині, краєзнавчі осередки в Переяславській, Броварській та Васильківській райтрудошколах на Київщині, 3 краєзнавчі гуртки в Мелітопільській окрузі на Запоріжжі, краєзнавчі гуртки в Донецькій області при Артемівському педтехнікумі під керівництвом Власовича та Бовтало і при Краматорському ФЗУ під керівництвом А.Д. Лисовського та Н.М. Ниркової, краєзнавчі гуртки в селах Галиці, Макіївці та місті Козельці Ніжинської округи на Чернігівщині, які «займалися збиранням речей матеріальної культури своєї місцевості та вивченням флори, фауни, ґрунтів, комах і фольклору, а також поширенням й популяризацією наукових знань серед широкої маси населення шляхом лекцій, екскурсій, досліджень, різних оголошень в періодичній пресі та надсилки матеріалів до різних наукових установ»[38,арк.1;39,арк.1;40,арк.1;41,арк.1–1зв.;42,арк.1].

Шкільні краєзнавчі гуртки здійснювали експедиції по збиранню етнографічного матеріалу. Значну його частину вони надсилали до Етнографічної комісії. Ці краєзнавчі осередки мали неабияке значення для виховання молоді допомагали учням поглибити знання, здобути на заняттях. Збираючи краєзнавчий матеріал, школи налагоджували тісні

зв'язки з академічними установами і тим самим, певною мірою, перетворювались на своєрідну ланку колективної наукової праці. Нарешті, краєзнавча робота в школах пробуджувала у молоді потяг до наукових студій в галузі історії та етнографії [43,47].

Так, наслідком праці учасників краєзнавчого гуртка І-ої Козелецької семирічної школи під керівництвом вчителя М.М. Кащенко стало створення у місцевому музеї вітрини «Козелець та його околиці в минулому і зараз», куточків єврейської культури і старого та нового побуту [44,арк.1–1зв.;45,арк.1–3].

Учасники Воронізького краєзнавчого гуртка на чолі з вчителем П.І. Бугославським налагодили зв'язки з Українським комітетом краєзнавства і планували взяти активну участь в «збереженні речей науково–археологічного значення на терені Глухівської округи», але, на жаль, з різних причин гурток невдовзі припинив своє існування.

Чимало цікавого матеріалу про походження назв населених пунктів, історичні та народні пісні, звичаї, казки, легенди, весільні обряди, відомості з народного календаря, метрології тощо було зібрано і надіслано до Етнографічної комісії ВУАН учасниками етнографічних гуртків – учнями 8-ї Ніжинської школи на чолі з І.С. Євфимовським, Олишівської школи Чернігівської округи на чолі з вчителем К.П. Вітковським, Олексіївської трудшколи Бахмацького району Конотопської округи на чолі з вчителем І. М. Мацьком та ін. [46,арк.1–37;47,арк.1–48;48,арк.1–113;49,арк.1–47;50,арк.1–64;51,арк.1–82;52,66].

На Прилуччині у 1930 році була навіть створена спеціальна комісія з вчителів та учнів у складі п'ятьох чоловік, яка керувала збиранням краєзнавчих матеріалів та підтримувала постійний зв'язок з Етнографічною комісією ВУАН [53,арк.1–4].

Таким чином, у 20-х роках краєзнавчі дослідження були надзвичайно актуальними у школі. Про це свідчить і вихід у світ книжок з краєзнавства, рекомендованих для школи, а також статей у журналах «Краєзнавство», «Шлях освіти», «Політосвіта». Активно працював в цьому напрямі, зокрема, чернігівський історик Л.В. Миловидов, який підготував шкільний підручник з краєзнавства [54,33]. Питанням організації шкільних музеїв, музейних кімнат та популяризації пам'яток матеріальної та духовної культури був присвячений збірник статей «Краєзнавство в трудовій школі», розрахований переважно на керівників шкільних краєзнавчих осередків [55,21].

Інститути народної освіти мали кабінети краєзнавства, які спрямовували майбутніх вчителів на комплексне вивчення рідного краю. На гуманітарних факультетах інших вузів читався невеликий за обсягом курс лекцій з краєзнавства. Історична секція при ВУАН організувала обговорення педагогічних питань та методики краєзнавчої роботи у школі, а також рекомендувала ширше залучати школярів до увічнення пам'яті видатних діячів науки, культури й мистецтва, шляхом виготовлення та встановлення меморіальних дошок на будинках, де вони проживали або працювали [56,34].

Характер наукових досліджень і зміст краєзнавчої роботи вже на початку 30-х років зазнав суттєвих змін. Саме в цей час зросла питома вага досліджень, присвячених історії промислових підприємств, фабрик і заводів, колгоспів і радгоспів.

З часом директивні органи дедалі активніше вимагали від істориків переводити свої дослідження в площу практичних «... потреб соціалістичного будівництва» [57, арк.1; 58, арк.3–5, 7]. Набували поширення суто адміністративні методи керівництва науковими дослідженнями, необґрунтовані переслідування та звинувачення українських істориків. Відтак, у поточних матеріалах шкільних краєзнавчих осередків переважають питання суто адміністративні, а саме: планування, звітність, зв'язки з партійними органами, з підшефними колективами, вишукування «класових ворогів» тощо [59, арк.1, 7; 60, арк.1–4].

З другої половини 30-х рр. шкільні краєзнавчі гуртки займаються виключно дослідженням природи та продуктивних сил рідного краю [61, арк.2–2зв.]. Поряд з ними виникають гуртки юних істориків, які головну увагу приділяли проблемам історії революційного руху, класової боротьби, колективізації сільського господарства та ін., які на той час вважалися найбільш актуальними [62, арк. 3–4].

Таким чином, історичне краєзнавство у технікумах та загальноосвітній школі протягом 20–30-х років досягло в Україні значних успіхів. Саме тоді виникла велика кількість різноманітних історико-краєзнавчих осередків. Розширилася їхня географія. Вони працювали не тільки у містах, а й у багатьох сільських населених пунктах, що сприяло розгортанню історико-краєзнавчих студій [63, 51–56].

Спираючись на багату джерельну базу, досвідчені фахівці-краєзнавці досягли значних успіхів у розвитку наукових студій та підготували чимало молодих фахівців з місцевої історії. Результати наукових досліджень 20-х–першої половини 30-х років знайшли своє відображення у місцевих наукових виданнях, які одержали схвальні відгуки з боку провідних українських вчених. Найбільш активними учасниками краєзнавчих досліджень на місцях були вчителі, які залучали до пошукової роботи шкільну молодь. Певні труднощі виникали у зв'язку з нестачею кваліфікованих фахівців, але вони досить успішно долалися у 20-ті роки шляхом координації зусиль місцевих краєзнавців з провідними науковими інституціями – Всеукраїнським комітетом краєзнавства, Етнографічною комісією ВУАН та ін. У цей час було опубліковано чимало методичних рекомендацій для розгортання історико-краєзнавчої роботи на місцях, різноманітних анкет, путівників і навчальних програм краєзнавчого змісту.

На жаль, зміна політичної ситуації в Україні у 30-ті роки призвела до згортання історико-краєзнавчих пошуків, переслідування вчених і аматорів старовини, закриття наукових установ в центрі і на місцях, що завдало непоправної шкоди не тільки шкільному краєзнавству, а й історичній науці загалом.

Джерела та література

1. Відділ рукописів Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії (далі – ВР ІМФЕ). – Ф. 1–6. – Спр. 677.
2. Ніжинська філія Державного архіву Чернігівської області (далі – НФ ДАЧО). – Ф. Р – 6121. – Оп. 1. – Спр. 585.
3. Коваленко А.Б. Развитие краеведения на Черниговщине в первой половине XIX в. // Историческое краеведение в СССР: Вопросы теории и практики. – К., 1991.
4. Інститут рукописів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі – ІР НБУ). – Ф. X. – Спр. 3452.

5. Більшовик. – 1936. – 27 березня.
6. Пухтинський В. Ніжин – науковий центр // Ніжинські вісті (Ніжин). – 1942. – 30 вересня.
7. ІР НБУ. – Ф.Х. – Спр.2798.
8. Ткаченко В.В. Краєзнавча діяльність Ніжинської науково-дослідної кафедри історії культури й мови у 20-х рр. // Література та культура Полісся. – Ніжин, 1990.
9. Центральний державний архів виконавчих органів влади України (далі – ЦДАВОУ). – Ф.166. – Оп.6. – Спр.8590.
10. ВР ІМФЕ. – Ф.43-9. – Спр.379.
11. ВР ІМФЕ. – Ф.43-9. – Спр.375.
12. ВР ІМФЕ. – Ф.43-9. – Спр.380.
13. Краєзнавство. – 1928. – № 2-3.
14. ЦДАВОУ. – Ф.166. – Оп.6. – Спр.8989.
15. Краєзнавство. – 1928. – № 1.
16. Курило-Кримчак А. Про краєзнавчу роботу в школі // Краєзнавство. – 1928. – № 6. – 10.
17. До всіх освітян Глухівщини (в справі збирання краєзнавчого матеріалу) // Бюлетень Глухівської округової інспектури народньої освіти. – Глухів, 1927.
18. Науковий архів Інституту археології НАНУ (далі – НА ІА). – №126.
19. ВР ІМФЕ. – Ф.43-9. – 400.
20. НФ ДАЧО. – Ф.Р – 393. – Оп.1. – Спр.60.
21. НФ ДАЧО. – Ф.Р – 393. – Оп.1. – Спр.869.
22. ВР ІМФЕ. – Ф.43-9. – Спр.387.
23. НФ ДАЧО. – Ф.Р – 393. – Оп.1. – Спр.867.
24. Заремба С.З., Коваленко О.Б. Становлення радянського історичного краєзнавства на Чернігівщині // Український історичний журнал. – 1983. – № 4.
25. НА ІА. – № 126.
26. Заремба С.З. Історико-краєзнавча діяльність Етнографічної комісії ВУАН // Народна творчість та етнографія. – 1985. – №1.
27. ВР ІМФЕ. – Ф. 1-6. – Спр.628.
28. ВР ІМФЕ. – Ф. 1-6. – Спр.672.
29. ВР ІМФЕ. – Ф. 1-6. – Спр.673.
30. ВР ІМФЕ. – Ф. 1-6. – Спр.674.
31. ВР ІМФЕ. – Ф. 1-6. – Спр.680.
32. ВР ІМФЕ. – Ф. 1-6. – Спр.681.
33. ВР ІМФЕ. – Ф. 1-6. – Спр.683.
34. Етнографічна комісія УАН // Бюлетень Етнографічної комісії ВУАН. – 1928. – №10.
35. Краєзнавство. – 1927. – № 1.
36. Краєзнавство. – 1929. – № 3-10.
37. ВР ІМФЕ. – Ф.43-9. – Спр.391.
38. ВР ІМФЕ. – Ф.43-9. – Спр.392.
39. ВР ІМФЕ. – Ф.43-9. – Спр.397.
40. ВР ІМФЕ. – Ф.43-9. – Спр.399.
41. ВР ІМФЕ. – Ф.43-9. – Спр.395.
42. ВР ІМФЕ. – Ф.43-9. – Спр.396.
43. Заремба С.З. Історико-краєзнавча діяльність Етнографічної комісії ВУАН // Народна творчість та етнографія. – 1985. – №1.
44. ВР ІМФЕ. – Ф. 1-1. – Спр.39.
45. ВР ІМФЕ. – Ф. 1-1. – Спр.875.

46. ВР ІМФЕ. – Ф. 1–6. – Спр.676.
47. ВР ІМФЕ. – Ф. 1–6. – Спр.677.
48. ВР ІМФЕ. – Ф. 1–6. – Спр.679.
49. ВР ІМФЕ. – Ф. 1–6. – Спр.681.
50. ВР ІМФЕ. – Ф. 1–6. – Спр.682.
51. ВР ІМФЕ. – Ф. 1–6. – Спр.683.
52. Краєзнавство. – 1930. – №1–5.
53. ВР ІМФЕ. – Ф. 1–6. – Спр.675.
54. Бабенко Л.Л. Из досвіду розвитку краєзнавства на Україні протягом 20–х – на початку 30–х років // Завдання краєзнавства у дослідженні та популяризації пам'яток історії і культури. – К., 1991.
55. Василенко А.С. Літопис слави народної. – К, 1974.
56. Бабенко Л.Л. Из досвіду розвитку краєзнавства на Україні протягом 20–х – на початку 30–х років // Завдання краєзнавства у дослідженні та популяризації пам'яток історії і культури. – К., 1991.
57. ІР НБУ. – Ф.Х. – Спр.2363.
58. ІР НБУ. – Ф.Х. – Спр.2798.
59. ІР НБУ. – Ф.Х. – Спр.3452.
60. ІР НБУ. – Ф.Х. – Спр.3634.
61. ДАСО. – Ф.Р – 6434. – Оп.1. – Спр.72.
62. ДАСО. – Ф.Р – 6434. – Оп.1. – Спр.57.
63. Ткаченко В.В. Історичне краєзнавство на Чернігівщині у 20–30–х роках // Рідна школа. – 1991. – №12.

Ткаченко В.В. Вклад учителей и учащихся в развитие историко–краеведческих исследований в Украине в 20–30–х годах XX в.

Анализируются основные направления, формы и методы историко–краеведческой деятельности в школьной и внешкольной работе 1920–1930–х годах.

Ключевые слова: историческое краеведение, краеведческое движение, национально–культурное возрождение, школьные краеведческие кружки, региональные исследования.

Tkachenko, V.V. The contribution of teachers and students to the development of historical and regional investigations in Ukraine during 20th – 30th of XX century

The usage of main trends, forms and methods of historical and regional studies in school and out–of–school activities were analysed.

Key words: studies of regional history, regional studies movement, national and cultural renaissance, regional studies societies, regional investigation.